

IN HET RITME VAN DE DEINING

IN HET RITME VAN DE DEINING

Copyright © 2016 Hendrik Lenten
Auteur: Hendrik Lenten

ISBN: 978-94-92475-31-2
Druk: Pumbo.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

IN HET RITME VAN DE DEINING

Hendrik Lenten

HOOFDSTUK 1

Koert van 't Veer stuurt de Luctor laverend over het woelige IJ. Een stijve bries blaast overvloedig hemel- en buiswater over zijn klippen en voorziet deze vaarweg van forse schuimkragen. Af en toe dringt het zwakke schijnsel van de maansikkel schuchter door de spaarzame openingen in het grauwe wolkendeek. Dat zijn de momenten dat er olijfgroene, mat glanzende vlekjes verschijnen op het oliegoed en de zuidwesters van de schipper en zijn beide zoons. Nol, fors van postuur en op zijn veertiende al een volwaardig schippersknecht, buigt zich maar vast over de schootlier want over enkele ogenblikken gaan ze weer overstag. Zijn ruim een jaar jongere broer Arend - minder stoer maar minstens even bijdehand - staat bij de lieren op het mastdek. Beide jongens verrichten hun taak met een bijna aandoenlijke plichtsbetrachting; stipt volgens de aanwijzingen van hun vader. Riekje, hun bijna acht lentes tellende zusje, heeft haar kooitje stiekem verlaten. In de kombuis klom ze op het wiebelige deksel van de turfbak. Het is haar geheime nachtelijke uitkijkpost. Op haar teentjes staand kan ze dan namelijk nét door de patrijspoort naar achteren gluren. Dat ronde venstertje verschaft het kind een prachtig panorama van de met schitterlichtjes besprenkelde rivier, met beurtelings dichterbij komende en zich verwijderende oevers. Midstreams de wit geschilderde, soms hel oplichtende boeien. Daaraan zijn verscheidene graanzuigers afgemeerd; de zogenaamde elevators. Met aan één kant de zeeboten en de andere kant de binnenschepen langsrij, lijken het net feestelijk verlichte eilandjes.

Het gebeuren op het achterdek ontgaat het meisje evenmin, maar ze moet er wel voortdurend op bedacht zijn hier niet door haar strenge vader betrappt te worden, want dan zwaait er wat voor haar ... Nooit letterlijk trouwens. Koert mag dan gereformeerd zijn, hij beschouwt plak, roede en wat dies meer zij niet als onmisbare opvoedkundige instrumenten, conform de bijbelse aanbeveling (Spreuken 19:18): 'Kastijd uw zoon wanneer er nog hoop is!' Strikt genomen dus niet bedoeld voor dochters, maar ook zij kunnen de klos zijn. Haar vader is weliswaar streng, maar lijfstraffen en donderend verbaal geweld zijn voor hem taboe. Hij volstaat als regel met een terechtwijzing. Omdat zij vermoedt dat hij haar in de smiezen heeft, gaat het dartele meisje weer snel terug naar haar knusse holletje onder de ouderlijke kooi ... Op de overloop bekijkt ze zichzelf nog even in de manshoge passpiegel.

De witte nachtpon valt met ruime plooiën om dat frêle jonge meisjeslichaam. Met de handen achter het hoofd gevouwen komt ze tot de conclusie: "Ik ga steeds meer op mama lijken ...". Haar moeder slaapt als een roos; ondervindt blijkbaar geen hinder van dat rollebollen, veroorzaakt door het beurtelings sterk naar stuur- en bakboord overhellende schip.

Weer terug in haar nog warme nestje, luistert het meisje naar al die in haar oortjes vertrouwd klinkende scheepsgeluiden. Geknars van de stuurinrichting bijvoorbeeld, of het kraken van de roerkoning in het hennengat. Zo nu en dan wat geratel van een palrad.

"Laat de nok maar vast zakken Arend!" hoort ze haar vader roepen. Even later rukt het wild klapperende zeil venijnig aan de giek. Dat betekent - zo weet het kind - dat ze straks zullen afmeren langsrij een van de vele op vracht wachtende schepen in de Burgemeester de Vlugt Haven; door schippers kortweg de Vlughaven genoemd.

De boeg van de Luctor stoot zó krachtig tegen het berghout van de tjalk Zeven Gebroeders, dat de knecht al een paar seconden later - in zijn baaien ondergoed - als het vogeltje uit de koekoeksklok uit de kajuit tevoorschijn schiet. "Ik schrok me te pletter," gromt Ype Moutstra, huiverend van de kou. Toch is hij niet te beroerd om de lus van de door die buurjongen toegeworpen landvast even vast te maken. "Bedankt hoor - en maf ze," roept Arend terwijl hij de vaart van de klippen met een paar slagen om de bolder abrupt afremt. "Krek sa ... Oant sjen," roept de weer snel in het vooronder verdwijnende Fries terug, alvorens de ijzeren

kajuitdeurtjes achter zich dicht te trekken.

Na het drinken van een kroes hete bouillon, gunden de broers zich slechts een flitsende opfrisbeurt alvorens naar hun kooien in het vooronder te gaan. Maar omdat het nog behaaglijk warm was in de roef, besloot hun vader nog even een bad te nemen in de tobbe waarin hij, behalve het zweet en stof van de dag, naar het schijnt ook zijn vermoeidheid achterliet ...

Na de petroleumlamp op een wat lager pitje te hebben gezet, posteert hij zich in zijn nieuwe gestreepte pyjama voor een roefraam aan bakboord. Na het openen van het gordijntje staart de schipper - licht gehinderd door het beregende glas - met de ellebogen in de poortjes leunend melancholiek naar buiten.

Koffiebonen kauwend om die vieze, door zijn vrouw verafschuwde stank van pruimtabak kwijt te raken, laat hij zijn blik over de omgeving dwalen.

Een late zilvermeeuw boven het Badhuis aan de overzij, tekent zich tegen de zwarte nachthemel af als een plat kruis met geknikte dwarsbalk; een onbestemd zwevend kruis tussen God en Amsterdam.

Op het IJ en langs haar boorden is het nog een en al bedrijvigheid.

Sonoor sirenegeloei commandeert het wisselen van de stuwadoorsploegen.

Vanuit de in lichtzuilen gehulde drijvende reparatiedokken in de verte - het Koninginne- en Wilhelminadok - klinkt het indringend geroffel van klinkhamers vaag tot hier door.

Twee gemeenteponten kruisen in het zog van een Zweeds vrachtschip.

Een Deense kustvaarder koerst aan op de Houthaven.

De deklast is verschoven.

Vanwege de daardoor veroorzaakte slagzij wordt het schip geassisteerd door een havensleepboot van de rederij Goedkoop.

De bemanning maakt met een donker, lang gerekt hoornsignaal, direct door twee korte stoten gevolgd, kenbaar niet tot uitwijken in staat te zijn. Een sein dat even later wordt beantwoord door andere schepen; op dezelfde golflengte en even sinister.

Tegenover het Steenen Hoofd lichten de diep geladen Duitse rijnaak Klara Eva en twee andere, een eindje verderop liggende 'kasten' van ruim duizend ton, met door dekmotoren aangedreven lieren hun ankers.

De van twee schoorstenen voorziene raderstoomsleepboot Ragnar heeft de tros al vastgemaakt. Met zijn machtige stoommachine van 1300 ipk sleept hij dat trio met gemak stroomopwaarts over de Rijn naar Keulen.

Eindelijk heeft Koert het badwater met behulp van de daarvoor bestemde houten emmer door de plee gespoeld en neemt, alvorens de lamp uit te blazen, nog even een slaapmutsje. Het tot de rand toe vol geschonken mosterdglas wordt in één teug achterover geslagen; het geestrijk Zaans vocht waardig.

Bijna overmand door de slaap daalt hij tenslotte af naar het achteronder.

Nog even neerknielt bij het onderste kooitje om Riekje wat zorgvuldiger toe te dekken.

Op het moment dat hij het hem vredig aankijkend kind een kusje op haar voorhoofd drukt, slaat ze haar armen om zijn nek en vertrouwt hem bij herhaling toe: "Papa: ik houd vreeslijk veel van u ..."

"Dat weet ik toch kleine schat," zegt Koert, zich met enige moeite uit die omstrengeling bevrijdend.

"Welterusten m'n lieve meisje ..."

"Welterusten lieve papa ..."

Dan draait hij het petroleum-nachtlampje op de kistbank nog wat lager, zet een voet op

Riekje's beddenplank en stapt in de ouderlijke kooi erboven.

Met die warme bips tegen zijn dijen maakt ook het laatste restje spanning van de dag weldra plaats voor zinnelijke opwinding.

Misschien knuffelde Koert zijn vrouw net iets te onstuimig want een zachte stem informeert:

“Zijn we er, lieverd? ...”

“Ja hoor, Greetje; veilig in de Vlugthaven ...”

“Dus nu kan het maar gebeuren ... hè, man? ...”

Tijdens het steeds zwakker wordend geprevel over en weer, legt Koert een hand op de bolle buik van zijn hoogzwangere vrouw. De rijpe vrucht in haar schoot reageert daarop met woest getrappel ...

Het wiegje op de kistbank tussen de kooien wordt, als gevolg van het bonken van de klipper tegen de robuuste beltjalk, zachtjes heen en weer bewogen. Zo op het eerste gezicht zou je niet zeggen dat het een opgetuigd stijfselkistje is. Greetje's nijvere handen hebben het omgetoverd tot een vorstelijk nestje voor haar nakomertje. Het is bekleed met restjes oude vitrage en opgevrolijkt met strikjes; roze en blauwe want alleen Onze-Lieve-Heer weet van het geslacht. Blauw voor een geschenk uit de Hemel en roze voor een geschenk uit de schoot van moederaarde, conform een traditie van ver vóór de kerstening. Naast het wiegje twee kruiken, gehuld in Koerts afgedankte, vele malen gestopte zwarte sokken; stop over stop.

In geen enkel ander bed kan het traject tussen waken en dromen zó snel worden afgelegd als in een scheepskooi. Omdat dit meesterlijke ontwerp van Klaas Vaak zo'n belangrijke rol speelt in dit verhaal, kan een summiere omschrijving allicht van enig nut zijn.

Welnu: De basis wordt gevormd door een stromatras met linnen overtrek. Het stro wordt eens per jaar, namelijk in de oogstmaand augustus, in de buurt van een boerenhoeve ververst. Over dat tamelijk stugge matras is een donsbed gelegd, afgedekt met een molton. De peluw is gevuld met zeegras en daarop rusten de zachte, met dons gevulde hoofdkussens, gehuld in gestreken, witte katoenen slopen. De lakens zijn uit bont gestreept flanel vervaardigd; zogenaamde Pruisische lakens. Heerlijk zacht voor de als regel in hun ondergoed of naakt slapende varenslui. Men dekt zich toe met een gestikte deken. Het ongelakt grenenhouten kooibeschos is in delen uitneembaar en wordt in het vroege voorjaar bovendecks geschrobd en gelucht; een hygiënische maatregel die moet voorkomen dat de gevreesde wandluis zich er in nestelt. Aan het voeteneinde bevindt zich het (niet door Klaas Vaak bedachte!) wekkerplankje. Verder is de kooi voorzien van twee deurtjes, dienend voor het waarborgen van een zekere privacy. Door deze op een kier te zetten kunnen frisse lucht en licht - althans voor zover beschikbaar - naar believen worden toegelaten. Door de hoge beddenplank is er, zelfs bij wijd openstaande kooideurtjes, weinig te duchten van tocht, mits de koekoek teloever gesloten blijft. Het klotsende water tegen de scheepswand maakt het slaapgenot compleet.

Die zalige glimlach op Koerts kierende smoelwerk is dus alleszins verklaarbaar. Het magere vrachtaanbod op de schippersbeurs zal hem dit keer vast niet ongelegen komen. Kan hij zijn vrouw de komende weken wat huishoudelijk werk uit handen nemen. Het stampen van de bonte was bijvoorbeeld - en poepluiers spoelen! ... Daarmee is dan tevens gezegd dat Koerts onmiskembare patriarchale instelling geen belemmering vormt voor een flinke dosis hulpvaardigheid.

“Koert ... Koeeeeert ... Koe-oerrrr ... Word es wakker! ...”

Greetje is nu al een paar minuten tevergeefs bezig om haar diep slapende man te wakken,

maar hij ronkt maar door; als een dronken ketellapper ...

Onder normale omstandigheden zou hij door dat getetter in zijn oren meteen overeind zijn geschoten, maar nu is die arme schipper net in zijn eerste remslaapje. Daarom is zij er bijna toe gedwongen haar toevlucht te nemen tot het beproefde paardenmiddel: ze knijpt zijn neus dicht ...

Na een langgerekt en nasaal 'Oooohhhh' veronderstelt Koert blijmoedig: "Het is dus zover, liefste?" Daarbij oneindig teder over haar buik strelend. Op dat moment net midden in een wee, volstaat ze met een stevige greep in de haardos van haar man. Vervolgens gelaten wachten op het moment dat die pijn in de zich traag openende deur naar nieuw leven is weggeëbd. Dan fluistert ze: "Laat Nol de vroedvrouw ... m. ... maar waarschuwen ... Leg hem uit waar ... waar ze woont.

Koert!"

"Ja liefste ..."

"Blijf as. ... asjeblijft bij me ..."

"Dat beloof ik! ..."

Een halve minuut later, tijdens een kort pijnloos moment, verschijnt er een uitdrukking van berusting op Greetje's lieve gezicht. Dat heeft alles te maken met haar grenzeloos vertrouwen in de man met wie ze haar tweede kind, zonder assistentie van wie dan ook, probleemloos op de wereld zette ...

Als Koert, na haastig in zijn bonker te zijn geschoten door het gangboord naar het vooronder loopt om zijn oudste te porren, is zijn vrouw al weer gereed voor het volgende traject door de tunnel der prenatale foltering. Met een plooi van het Pruisische laken tussen haar blinkend gebit geklemd.

*****

Wat was Nol snel in de kleren ...

Lichtvoetig als een hazewind rent hij al over de lange steiger.

De houten zolen van zijn klompschoenen klepperen over de grenen planken; als de ratel van een omroeper ...

In een ommezentje is hij tot voorbij de waterpomp op het havenhoofd gevorderd.

Weldra draaft hij over de mat glanzende kasseien van de De Ruyter Kade.

Bij de Wester Toegang rechtsaf en dan - na het spoorwegviaduct met de honderd pilaren te zijn gepasseerd - via de Droogbak de Singel op ...

Zie die jongen daar door de verlaten straten van de nog vrijwel geheel in duisternis gehulde binnenstad stuiven; dwars door de grachtengordel, in een striemende regen.

Nols silhouet doet eerder aan een jongeman dan aan een puber denken. Hij heeft hetzelfde forse postuur als zijn doofstomme oom, kleermaker te Gorinchem: Krelis van 't Veer die, vanwege de snelheid waarmee hij zijn schippersklanten van een nieuwe manchester of blauw katoenen broek pleegt te voorzien, de bijnaam Snelbroek verwierf: vóór de sluis de maat genomen en na het schutten kant en klaar afgeleverd ...

Het historische pand dat de vroedvrouw bewoond - zoals zijn vader hem dat heeft uitgelegd al van verre herkenbaar aan de opvallend slanke flessenhalsgevel, versierd met een wit marmeren vrouwelijk naakt 'op alle dagen' - komt al binnen Nols gezichtsveld. De laatste tientallen meters worden in recordtempo afgelegd.

Pas bij het beklimmen van de hoge trap naar de massieve voordeur begint zijn vermoeidheid

hem parten te spelen.

Een forse ruk aan de bronzen deureklopper doet in het schemerduister achter het getraliede kijkgat al na een paar tellen het met een gitzwart haargordijn omlijst gezicht van de jeugdige vroedvrouw verschijnen. Het is de alom gerespecteerde Jodin met de zeer toepasselijke naam: Truus Nieuwleven.

“Mijn moeder ... Eh ... Ziet u ... Die eh ... eeehhh ...,” brengt de bepaald niet met flux de bouche begiftigde jongen met moeite uit, het zich ondertussen kwalijk nemend onderweg niet een mooie volzin bedacht te hebben, maar Truus heeft het gelukkig al begrepen. Ze knipt een lampje aan en zwaait de logge deur wijd voor hem open. “Kom eerst maar es binnen jongeman; aan deze kant is het in ieder geval droog en warm.”

“Zegt u ... u dat wel ... eh ... juffrouw,” beaamt Nol, door die onverwachte confrontatie met een prachtige, in een bisterkleurige peignoir gehulde vrouw van achter in de twintig volkomen van zijn stuk gebracht. Die engelachtige verschijning van kop tot teen opnemend, knoopt hij min of meer automatisch zijn kletsnatte duffelse bonker los.

“’k Heb geen nachtdienst: vandaar!”, zo verontschuldigt de vroedvrouw zich voor de ongewone ontvangst, wijzend naar de vergulde gesp van de brede ceintuur. “Maar voor jouw moeder maak ik graag een uitzondering ...”

Zodra de bonker van Nols schouders glijdt zegt ze: “Ik ga die natte jas van jou even over de verwarming hangen,” de daad bij het woord voegend.

“Schitterende vrouw,” denkt Nol, haar van achteren bewonderend terwijl ze daar bezig is om de mouwen netjes uit te spreiden over de hoge radiator.

“Je probeerde me dus te vertellen dat je er een broertje of zusje bij krijgt?” vraagt de dame, haar slanke handen al rekkend en gapend achter haar hoofd vouwend. Ze geniet intens van Nols bewonderende blikken die haar welgeschapen lijf millimeterend aftasten, tenslotte focussend op haar klein bemeten blote voeten.

“Ehhh ... Jaha ... Ja juffrouw,” hakkelt hij, tamelijk afwezig ...

“Waar liggen jullie trouwens?” vraagt ze met haar zachte, uiterst beschaafde stem terwijl ze een arm om de schouders van de verbouwereerde jongen slaat en hem naar het zithoekje in de hal loodst.

“Heeft dus ook meteen door dat ik een schippersjongen ben,” stelt Nol nuchter vast als hij schuin tegenover haar plaats neemt. “Waar zien die stadse lui dat nou altijd aan?” vraagt hij zich ietwat wrevelig af ...

“In eh ... eh ... de Vlughaven juffrouw,” antwoordt hij; volkomen hoteldebotel nu de vroedvrouw een hand op zijn knie legt. Door dat tedere gebaar voelt de nu hevig blozende schippersjongen zich als het ware gedwongen recht in haar fonkelende donkerbruine irissen te blikken.

“Dat dacht ik al ... Hoe heet je?” vraagt ze met een innemend glimlachje op haar pure vriendelijkheid uitstralende gezicht.

“Nol ... Nol van ’t Veer ... van de Luctor,” antwoordt hij timide.

Haar nauwelijks verholen avances doen zijn sluimerende mannelijkheid ontwakken.

“De hoeveelste verwacht je moeder nu?”

“De vierde. Ik ben de oudste. Mijn broer Arend is ruim een jaar jonger en dan heb ik nog een zusje van bijna acht.” Dat kwam er vlot uit. Op die vraag was hij voorbereid ...

“Je bent een schat. Fijn dat ik nu wat meer weet over jullie gezin. Wacht hier maar even op me hoor; ik ben zo bij je terug!” belooft ze, voor hem staand met gespreide vingers door zijn natte haren kammend.

“Je had je een vroedvrouw vast heel anders voorgesteld hè? ...”

“Ja ... Met een zwarte jurk tot op haar voeten en ... ”

“Miauw,” klinkt het ineens heel klaaglijk ...

Als de dame in front met hem charmant neerhurkt om dat witte poesje op te rapen, ontgaat het haar niet dat dit die knaap pleziert; dus het troeteldiertje eerst maar even geaaid ...

Dat genoeglijk spinnende beestje verwennend, blijft ze zo een poosje in die houding zitten - en Nol, stiekem in haar décolleté en coeur glurend, fantaseert er 'lustig' op los ...

Eindelijk neemt ze het angora katje op de arm en veert lenig overeind.

“Waar kwam je ook al weer voor?” vraagt ze gekscherend, hem van over haar schouder ondeugend aankijkend. “Ik ga me nu snel aankleden. Tot straks lieverd ...”

Verleidelijk met haar heupen wiegend, begeeft die schoonheid zich naar een aan de hal grenzend vertrek.

Nol filosofeert over de manier waarop ze aan boord met elkaar omgaan. Heel harmonisch. Ook een grote mate van saamhorigheid en hulpvaardigheid. Veel onderlinge genegenheid ook - dat wel - maar hij is bezorgd over de zich steeds duidelijker manifesterende verwatering van het normbesef in hun gezin; volgens gangbare opvattingen wellicht niet in de haak. Terwijl Arend het blijkbaar vanzelfsprekend vindt dat het een en ander geen afbreuk doet aan hun godsdienstige overtuiging, zijn Nols twijfels daarover recht evenredig met de toename van zijn verstandelijke vermogens ...

“Ooit eerder op een motor gezeten jongeman? ...”

Nol staart verdwaasd naar die van top tot teen in zwart leder gestoken dame en antwoordt benepen: “Nee juffrouw. Nog nooit ...”

“Zie ik er zo niet indrukwekkend uit?” vraagt ze, terwijl ze het kinbandje van haar motorkapje vastgespt. Dat vindt die arme schippersjongen inderdaad, maar vraagt zich met wild bonzend hart af of hij het wel aan zal durven om achterop een stalen ros te kruipen; bij een vrouw nog wel ...

“Nou?” vraagt Truus met een spottend glimlachje, terwijl ze haar dokterskoffertje hoog optilt. Nol komt weifelend overeind en knikt met hoofd en knieën tegelijk. Hij weet zich volstrekt geen houding te geven. Blijft de vroedvrouw - die zich blijkbaar kostelijk amuseert met die ontredderde knaap - ook tijdens het aantrekken van zijn bijna droge bonker (waarbij ze hem met haar vrije hand behulpzaam is) alsmaar schaapachtig aanstaren. Wellicht heimelijk trachtend haar voor zijn geestesoog te toveren zoals ze er vóór haar metamorfose uitzag ...

“Het water valt met bakken tegelijk uit de hemel,” stelt Nol licht huiverend vast, naast de vroedvrouw op de drempel staand. “Zijn we dan niet van zessenklaar?” grapt Truus - en trekt de zware voordeur resoluut achter zich dicht.

Dan gaan die twee, á tête reposé, hand in hand langs de veel belopen uitgesleten marmeren traptreden naar beneden ...

Voor de dubbele deur onder de opgang staand, steekt Truus Nieuwleven de lange sleutel in het slot, geeft een ruk aan de spanjoletten, stapt in het zwarte gat en schuifelt vervolgens op de tast langs de steile helling omlaag naar het souterrain.

“Momentje,” zegt ze, terwijl ze wordt opgeslokt door het aardedonker.

Een halve minuut later is het daar beneden een geknetter van jewelste. De koplamp wordt ontstoken en direct daarop voert de gloednieuwe Indian, gehuld in een vieze rookwolk en met werkelijk oorverdovend lawaai zijn berijdster omhoog tot voor de klompschoenen van die doodongelukkige jongen. Luid roepend om boven die herrie uit te komen commandeert de vroedvrouw, terwijl ze haar glacés aantrekt: “Geef die deuren maar even een zetje - en spring dan maar gauw achterop! ...”

Als Nol behendig op de hoge duo wipt - een schietgebedje opzendend voor wat moed en vertrouwen - schreeuwt Truus, de motorbril voor haar ogen schuivend: “Hou je maar goed vast hoor! ...”